

Marija Lastauskienė

Lastauskienė-Ivanauskaitė, Marija (1872.V.15 Šiauliuose — 1957.VII.19 Kaune) rašytoja, žinoma bendru su vyresniąja seserimi Sofija^o — **Lazdynų Pelėdos** vardu.

Gyvenimas. Gimusi Šiauliuose nuo 1879 ji augo tėvų dvare Paragiuose, Tryškių vls.; mokėsi tik namie iš tėvo. Nuo 1888 Šiauliuose mokėsi 2 metus siūti ir nuo 1890 Varšuvoje dirbo tetos dirbtuvėje, kuri gamino papuošalus moterų drabužiams. Nuo 1898 Petrapily trejus metus siuvykloje, paskiau lenkų socialistų (PPS) skaitykloje, iš šalies uždarbiaudama rankdarbiais. 1903 ištekėjo už gudų veikėjo Vaclovo Lastausko (žr. Lastouski). Nuo 1905 išvykusi iš Petrapilio gyveno Paragiuose, vėliau pusę metų Rygoje ir 1908 Vilniuje. 1917, palikusi vyrą grįžo į Paragius, kuriuose pastoviai gyveno ligi 1937 su pertrauka, kai 1932 buvo apsigyvenusi Kaune išsirūpinti 125 lt. mėnesinei pensijai. Nuo 1937 gyveno su jaunesniosios dukters Stasės šeima Kruopiuose, Viekšniuose, protarpiais Paragiuose, o žiemomis Kaune. II pas. karą pragyveno Salose, vėliau gyveno Kaune. Vyresnioji jos duktė Ona buvo ištekėjusi už Pijaus Glovackio ir 1927—41 gyveno Sov. Rusijoje.

Augusi be auklėjimo šeimoje, be mokyklos, neturėjo galimybių išplėtoti sistemingai intelektualinių pajėgų. Lenkiškos netvarkomos lektūros ir kieto vargo įtakoje išaugo sentimentali idealistė, rodydama užuojautą gyvenimo skriaudoms.

džiamiams, nepalankiai sutikdama išnaudotojus ar gyvenančius be prasmės. Išėjusi iš lenkiškos ir bajoriškos aplinkos ir ją palikusi, negalėjo betgi sutapti nei su lietuviu valstiečiu, nei su lietuvių intelektualu, pasilikdama gyvenimo paraštėje. Tai žymu ir jos raštų pobūdyje.

Raštai. Eilėraščius ir pasakojimus pradėjo rašyti 17 metų lenkiškai. Pirmas lenkiškas pasakojimas „Bez steru“ (Be vairo) paskelbtas 1902 *Tygodnik romansów i powieści*, pasirašytas Marja Ivanowska. Lietuvių spaudai rašyti pradėjo sesers Sofijos ir P. Višinskio įtakoje. Petrapily prasidėjęs jos rašymas sustiprėjo labiausiai Vilniuje ir tęsėsi nepriklausomoje Lietuvoje. Rašė lenkiškai, Sofija vertė, lietuvinio ir skelbė savuoju Lazdynų Pelėdos vardu. Pirmi paskelbti L. trumpi pasakojimai buvo *Pavasario rytmetį* ir *Burtininkė*, kurie su Sofijos *Davotka* išėjo atskira knygute 1905. Kurie trumpieji pasakojimai priklauso L., kurie seseriai Pšibiliauskienei — tiksliai dar neatrinkta. Pačios L. pareiškimu 1947, iš Lazdynų Pelėdos slp. išleistųjų raštų jai priklauso šie kūrinėliai: *Pavasario rytmetį*, *Burtininkė* (Lazdynų Pelėdos *Raštų I t.*), *Naujasis takas*, *Valanda* (II t.), *Mūsų ponas Vanka*, *Paša*, *Simano gryčioje*, *Prisikelk žmogau*, *Memento mori*, *Ištverk motute* (III t.), *Prie saviškių*, *Poilsis*, *Kazematų sapnas*, *Velykos*, *Pirmoji tarnystė*, *Vaizdelis* (IV t.), *Dėdės šposas*, *Atsilikęs* (V t.). Iš jų visų literatūriškai geriausias yra *Poilsis* (pirmą kartą paskelbtas Lazdynų Pelėdos apsakymų rinkinyje *Apysakos* 1908), nors nežinia, kiek jame liko L. kūrybos, kiek buvo pridėta sesers Sofijos. Pirmas ilgesnis L. pasakojimas buvo „Auka“, paskelbtas *Viltyje* 1907-08 ir atskirai išleistas pačios L. pavarde. Didesnis dalykas buvo ir *Klaidos žiniose* 1925-26 paskelbtas romanas *Šviesuoliai ir šešėliai*. Po sesers Sofijos mirties 1926 L. rašė jau lietuviškai (kalbą taisė duktė Stasė ir Sofija Dabušienė) ir skelbė Lastauskienės pavarde. Atskirai išėjo dalykai: apysaka *Radybos*, 1930, apsakymėliai jaunimui *Gyvenimo perlai*, 1934,

romanas *Iki mirties*, 1940, apysaka *Upės dovana*, 1946. Kai kurie rankraščiai dingo (drama *Už lizdą*, romanas *Auštant*, L. Giros patarimu vėliau pavadintas *Jos prakeikimu*, ir kt.). Nepriklausomybės metais Lazdynų Pelėdos slapyvardžiu abiejų seserų raštų buvo išleisti 5 tt. (I t. — 1921 ir 1939, II t. — 1922 ir 1940, III ir IV tt. — 1922, V t. — 1928). Okupacijoje 1954-55 išėjo leidimas 7 tomais, iš kurių šeštasis tomas skirtas vienos L. kūrybai.

Kaimas, miestas ir dvaras, kurių gyventojus vaizduoja L., vienodai aptraukti niūrumu, natūralistiniu ar sentimentaliniumi. Jų žmonės išeina į gyvenimą, norėdami mylėti, dirbti ir būti laimingi, tačiau jiems pastoja kelią ir juos laužo kliūtys — skurdas, luomų skirtumai, tradicijos, piktų žmonių išnaudojimo norai ir kaprizai. Išimtis, jei kuriam veikėjui pasiseka giedriau pro visas kliūtis praeiti. Iš tų veikėjų gyvenimo įvykių L. moka supinti fabulą gyvai; tačiau jos pasakojimuose nėra nei įdomesnių, ryškiau apibrėžtų charakterių, nei peizažo. Nors veiksmas vyksta Petrapily, Vilniuje ar lietuviškame kaime, bet to veiksmo tėkmės labiausiai žiūrėdama, L. nesirūpina konkrečiau susieti nei veiksmo, nei asmenų su konkrečia vieta. Dar mažiau dėmesio L. kreipia į stilistinį vaizdą.

Visuomenėje L. vardas nebuvo pastebėtas, dėl to ji savo pasakojimus ir leido sesers slapyvardžiu. Tik 1929 L. Gira *Židinyje* atkreipė visuomenės dėmesį, kad Lazdynų Pelėda yra Sofijos ir Marijos slapyvardžiai. Tačiau ir po to jos skyrium išleisti raštai didesnio susidomėjimo nesusilaukė. Jie liko, kaip ir ji pati, literatūrinio gyvenimo pakraštyje. L. pasakojimai betgi atliko svarbų ir reikalingą literatūrinį visuomeninį uždavinį. Jie buvo spausdinami nuo 1907 iki paskutinių laikų laikraščiuose — *Vilty*, *Lietuvos žiniose*, *Draugi-joje*, *Pavasary*, *N. vaidilutėi*, *Motery*, *T. sarge*, *Laisvėje*, *Ryte* ir kt. Laikraščio literatūrinis skaitymas reikalauja ypatingo pasakojimo. L. sumanios fabulos pasakojimai labiausiai tą paskirtį atitiko.